

Vokabulář k 7.- 9. tematickému okruhu

Termín	Význam
akant	<i>rostlina (botanický výraz). Akantová výzdoba=výzdoba rostlinnými motivy.</i>
binio ... trinio	<i>Označení pro velikost pergamenového listu. Binio vzniká jednoduchým přeložením základního rozměru pergamenu, trinio třinásobným přeložením, kvatern čtyřnásobným přeložením atd.</i>
bordura	<i>Termín označující lem, ozdobný okraj iluminací, nástěnných maleb apod.</i>
codex mixtus	<i>označení pro sborník smíšeného obsahu. Např. sborník obsahující texty právnícké, astronomické, kalendář, sbírku kázání apod. V hudební praxi označení pro sborník obsahující repertoár různého funkčního zaměření. Např. JistK, který má část graduální, antifonální a kancionálovou.</i>
dotaznice	<i>označení pro horní a spodní linku v psací osnově, které představují hranici pro ozdobné zakončení tahu (duktu) písmene (dotažení písmene)</i>
dřík	<i>trup, hlavní nosná část písmene</i>
duktus	<i>Termín označují způsob psaní jednotlivých písmen (lat.=duco, ducere:vésti, vléci) – označuje tedy způsob vedení péra.</i>
explicit	<i>Označení pro závěr hudebního nebo slovního textu.</i>
filigrán	<i>Označení pro průsvitnou kresbu (proto také alternativní označení „průsvitka“) vtlačenou do papíru při jeho výrobě. Bývala „firemní“ značkou výrobce a slouží jako relativně spolehlivý nástroj pro určení stáří papíru.</i>
foliace	<i>Způsob orientačního označování jednotlivých listů (fólií) tvořících celek pramene. Fólio má přední stranu označovanou indexem „r“ (recto) a zadní stranu označovanou indexem „v“ (verso). Ve starší literatuře nacházíme také alternativní označování stran-přední strana indexem „a“ a zadní strana indexem „b“. U rukopisů a tisku do 17. stol., které byly vázány po složkách se označení příslušného fólia provádělo pomocí označení pořadí složky písmenem abecedy a římskou číslicí udávající pořadí stránky ve složce - např. A XII. Druhý způsob foliace čísloval jednotlivé listy sborníku průběžně a stránky listů označoval indexem – např. 27r, 53v apod. V aktuální praxi práce s pramenem, např. při popisu nebo při lokaci citací se požaduje indexované označení.</i>
incipit	<i>Označení pro začátek hudebního nebo slovního textu.</i>
iniciála	<i>Počáteční písmeno prvního slova v textu odstavce, liturgického oddílu apod. Zpravidla bývá zvýrazňováno výtvarně.</i>
kodikologie	<i>Označení jedné disciplíny ze souboru pomocných věd historických, jejímž předmětem je rukopisná kniha neúředního charakteru (kodex) ve všech aspektech – historickém, funkčním a teoretickém a v jejich souvislostech.</i>
kolofón	<i>Označení pro informace zapsané mimo hlavní text (mimo zrcadlo → viz) na okraji stránky. Bývaly to zpravidla informace zapsané písařem kodexu, které sdělovaly některé důležité události týkající se např. zadavatele rukopisu, dotýkající se místa, kraje (požáry, povodně) apod.</i>
kreslené písmo	<i>Kreslené písmo je způsob psaní, kdy písmena jsou psána samostatně, většinou několika tahy (tedy technikou kresby), nebývá spojitě (bez spojení vlásečnicemi).</i>
kurzíva	<i>Označení pro „rychlejší“ typ písma, kdy písmena jsou psána menším počtem tahů psaných spojitě (spojení jednotlivých písmen vlásečnicemi).</i>
kustod	<i>V hudebních rukopisech a tiscích označení pro značku upozorňující na konci notového řádku na tón, kterým začíná následující řádek. Název je z latinského custodio- střežím, hlídám).</i>
modul	<i>Obecný údaj o velikosti písmen zachycující vztah (poměr) výšky a šířky písmene. Známe modul velký, střední, malý, popř. čtvercový, kdy výška a šířka nízkých písmen jsou si rozměrem blízké, takže písmena jsou ve středním písařském prostoru zhruba stejně vysoká i široká.</i>
paginace	<i>Způsob průběžného označování jednotlivých stran od první do poslední.</i>
palimpsest	<i>Označení pro pergamen zbavený původního textu (vyškrabáním) a reskribcí opatřený textem novým.</i>

palmeta	<i>Ornament připomínající korunu palmových listů tvořenou obvykle pěti na konci zaoblenými (nebo zašpičatěnými) listy vějířovitě se rozbíhajícími vzhůru.</i>
pergamen	<i>Psací látka živočišného původu – zpravidla z kůže ovcí, koz, telat nebo oslů – upravená pro psaní textu.</i>
předsádka	<i>Samostatné listy vevázané (předsazené) před první a za poslední list rukopisu.</i>
přídešti	<i>Prostor na vnitřních stranách desek – místo pro různé poznámky a vpisky.</i>
reklamant	<i>Označení pro slova, popř. slabiky umístěné na konci listů, nebo složek upozorňující na slovo, či slabiky, kterými začíná text na následující straně.</i>
rozviliny	<i>Ornamenty ze spirálově stáčených úponků rostlin spojených akantovými listy nebo květy.</i>
rubriky	<i>V liturgických knihách červeně psané (ruber= latinsky červený). Jsou to poznámky a pokyny „režijního“ charakteru. V některých pramenech (např. v JistK) jsou rubrikovaná místa podtržena červeně.</i>
slepotisk	<i>Technika reliéfní ražby do kůže nebo papíru.</i>
spony	<i>Označení pro součást vazby kodexu umožňující jeho soudržnost. Spony jsou buď kovové, nebo řemínkové.</i>
tvar (forma)	<i>Je to termín označující tvar jednotlivých písmen. Jedno a totéž písmeno může mít různé, někdy i odlišné tvary.</i>
uzualizace	<i>Označení pro techniku tvorby repertoáru pramene podle míry jeho oblíbenosti, popř. funkčnosti. Systematický aspekt má sekundární roli.</i>
váha	<i>Termín označující „sílu“ jednotlivých tahů. Těžké písmo má velké kontrasty mezi silnými (tlustými) a slabými (tenkými) tahy - silné tahy převládají. Lehké písmo tyto kontrasty nemá, popř. je má ve velmi malé míře – síla tahů je vyrovnaná a příliš silné tahy se nevyskytují.</i>
zrcadlo	<i>Termín označující (zpravidla) graficky vymezený prostor pro zápis hlavního (hudebního nebo slovního) textu.</i>